

Panisch hamsteren binnen een rot systeem

Bezoek de drie dwaze dagen! Kom hamsteren! En plundra! Met een olijke knipoog spelen grootwinkelbedrijven in op onze kooplust. Maar toen het echt menens werd en consumenten aan het begin van de covid-19-crisis massaal wc-papier gingen hamsteren, veranderde de toon. Dit was niet de bedoeling! Voor hamsteren was geen goede reden ('We kunnen tien jaar poepen!', verzekerde Rutte ons) en bovendien is het gewoon asociaal om het wc-papier voor de neus van je burens weg te grissen.

De Rotterdamse socioloog en filosoof Willem Schinkel heeft ons recente gehamster aangegrepen om brede kritiek te leveren op wat hij 'logistiek kapitalisme' noemt. De laatste jaren ontpopt Schinkel zich tot een van de felste academische criticasters van de macht, getuige titels als *De nieuwe democratie: naar andere vormen van politiek* en *Theorie van de kraal: kapitaal – ras – fascisme*. Ook *De hamsteraar* is een beukend boek geworden. Over zijn inzet doet Schinkel niet geheimzinnig: die is revolutionair. Het kapitalistische systeem is volgens hem door en door rot, en hamsteraars fascineren hem omdat zij dit (onbedoeld) tot expressie brengen.

Hamsteren is een soort collectieve paniekaanval, analyseert Schinkel. Op basis van een niet-pluis-gevoel haasten gewone mensen zich naar de winkel, omdat ze vrezen anders aan het kortste eind te trekken. Hun onbesuisde koopgedrag verstoort echter de aanvoerlijnen van het kapitalisme, dat werkt vanuit het *just in time* principe; er moet op elk moment 'net genoeg' zijn. Op basis van de vuistregel 'houd de voorraad minimaal, want voorraad aanhouden kost geld' berekenen ingewikkelde algoritmes waar op aarde de goederen steeds het goedkoopst kunnen verkeren. De intrinsieke waarde van die opgeslagen producten doet er daarbij weinig toe; de berekeningen kunnen er zelfs toe leiden dat voorraden worden doorgedraaid. En of die afknijptactiek zo verstandig is, valt ook te betwijfelen, getuige de fatale tekorten aan medische mondkapjes en testcapaciteit tijdens de huidige crisis. Hamsteraars voelen in feite goed aan hoe precair dat logistiek kapitalisme eigenlijk is.

De hamsteraar is volgens Schinkel een onderbelichte figuur in de economische theorie. Vreemd vindt hij dat niet, want de klassieke economie ziet consumenten als koele rekenaars, en dat uitgangspunt vloekt met die paniekerige hamsteraars. Economie verschijnt in *De hamsteraar* sowieso als een 'vulgaire' wetenschap die wordt geschraagd door 'kinderlijk simpele' aannames – waar de econometrie dan een waterhoofd van duizelingwekkend complexe wiskundige modellen op bouwt. Neem het basisidee dat goederen schaars zijn. Schaarste is juist negen van de tien keer het *effect* van economisch handelen, aldus Schinkel. Het aanhouden van krappe voorraden *creëert* schaarste, en kapitalisten spinnen garen bij dat constante afknijpen. Doorsnee economen die schaarste als uitgangspunt nemen, zijn voor Schinkel dan ook 'raadsheren van de maffia'.

Voor de hamsteraar heeft Schinkel trouwens ook niet veel sympathie. Die is voor hem 'een karikaturale expressie' van wat de burger 'onder liberaal-kapitalistische condities' nu eenmaal is: iemand die zich uit vermeend eigenbelang een leven bij elkaar koopt. Je kunt aan dat gehamster alleen zo mooi zien hoe krom het systeem in feite is. Ons hele leven hebben wij ingepeperd gekregen dat schaarste regeert. Maar zodra een hamsteraar dat te serieus neemt en een beetje zekerheid probeert te kopen in die onveilige wereld, krijgt hij te horen dat hij niet zo egoïstisch moet zijn. Voor Schinkel is dit een gotspe. Alsof de hele neoliberale logica niet is gebaseerd op egoïsme. Alsof we niet constant aangespoord worden om achter koopjes aan te rennen. En een hamsteraar – dus iemand die op een onvoorzien moment te hard rent – zou opeens moreel verderfelijker zijn? De hamsteraar is juist keurig aan het consumeren, alleen niet op het moment dat het de kapitalist uitkomt! En hoezo mogen zij trouwens geen levensmiddelen bij elkaar harken, terwijl de rijken niets anders doen dan geld oppotten? 'De rijkste één procent bezit ruim de helft van de

welvaart op aarde – me dunkt dat dat hamsteren is!', sneert Schinkel. Voor hem is het duidelijk: consumenten moeten 'fatsoenlijk' (lees: voorspelbaar) blijven, opdat machthebbers het systeem niet hoeven te veranderen.

Schinkel weet waarover hij spreekt, getuige het imposante corpus aan literatuur in de voetnoten. Zijn betoog zou nog aan kracht hebben gewonnen als hij de tijd had genomen om een kort pamflet te schrijven, in plaats van al zijn invallen over de lezer uit te gieten. Nu herhaalt hij zichzelf geregeld, zijn de woorden vaak onnodig groot (en daarmee weinig precies) en rammelen de zinnen nogal eens. Qua vorm had dit boek dus (een stuk) beter gekund. Toch is Schinkels woede over wat er tijdens de corona-crisis voor onze ogen gebeurt, bepaald aanstekelijk. Inderdaad, al dat geld dat opeens beschikbaar komt! En niet voor een waardig basisinkomen voor iedereen, niet om de opwarming van de aarde te stoppen – nee: om bestaande belangen te stutten. Schinkel weet genoeg en haalt zijn held Walter Benjamin erbij: 'Als het systeem op de oude voet verder gaat, dan *is* dat de catastrofe'.

Marjan Slob

Gepubliceerd in de Volkskrant, 23 oktober 2020.